

# Rusthuis Gouwestein 50 jaar

*Henny van Dolder - de Wit*

Op 28 januari 2006 was het vijftig jaar geleden dat het rusthuis Gouwestein officieel in gebruik werd genomen. Dat gaat uiteraard gepaard met diverse feestelijkheden, er is zelfs een speciale jubileumuitgave van het blad 'Gouwesteinnieuws' verschenen. Uit de bijdragen blijkt hoeveel er in die halve eeuw is veranderd.

Zo heeft men in 1988 de aanleunwoningen, daterend uit de jaren zestig, grondig gerenoveerd. In 1989 opende het Binnenhof haar deuren, met 36 prachtige seniorenwoningen rond een binnenplaats.

In 1996 brak een nieuwe periode aan met de fusie van drie Goudse verzorgingshuizen, Gouwestein, Ronssehof en Savelberg (SOGEO) en vonden ingrijpende wijzigingen plaats in de werkorganisaties. Reden om in de Tidinge aandacht te besteden aan de eerste jaren van rusthuis Gouwestein.

## *Bejaardenzorg in het algemeen*

Vanaf de middeleeuwen is er sprake van georganiseerde zorg voor kwetsbare groepen in de samenleving en bejaarden (bijlage I). In Gouda is het college van gasthuismeesters wellicht de oudste instelling, vermeld in 1341 en de Heilige Geestmeesters in 1391.

Later breidt dit zich uit met onder meer het Aalmoezeniershuis, Weeshuis en Oudemannenhuis, alle aan de Spieringstraat, het Oudevrouwenhuis of Sint Elisabethgasthuis aan de Kleiweg en het Proveniershuis aan de Hoge Gouwe. Stadsbestuur en kerkgenootschappen dragen elk hun verantwoordelijkheid voor hun burgers, respectievelijk lidmaten. Al vroeg vindt de stichting van hofjes plaats, waar vrouwen die niet voor zichzelf kunnen zorgen, kosteloos onderdak vinden. De tijd van verzorgingstehuizen is dan nog ver weg, maar bij de diaconie van de Hervormde Gemeente bestaan in 1860 al plannen tot de oprichting van een bejaardentehuis voor mannen én vrouwen. Het zal nog bijna een eeuw duren voordat dit werkelijkheid wordt. In het jaar 1938 wordt het Oudevrouwenhuis aan de Kleiweg afgebroken en het eerste rusthuis in Gouda geopend: Huize Juliana aan de Koningin Wilhelminaweg. Op 29 januari 1954 komt de 'Commissie Rusthuis' voor het eerst bijeen om te spreken over de stichting van wat later de naam Huize Gouwestein zal krijgen. Tot voorzitter van het bestuur benoemt men de heer J. Bol, tevens voorzitter van het college van diakenen van de Hervormde Gemeente, van welk college het initiatief is uitgegaan.

## *De bouw*

Op de volgende bestuursvergadering die plaats vindt op 23 februari 1954 in de consistoriekamer van de Sint-Janskerk, overhandigt architect Wentinck (van het Architectenbureau Wentinck & Van Dijk) de begroting, die f 769.300,- bedraagt, inclusief de bouw van een terras. De rijkspremie is op een bedrag van f 251.963,20 gesteld. Diezelfde avond wordt een Bouwcommissie en een Commissie voor Publicatie en Propaganda benoemd. Nadat de bouwmaquette is bezichtigd wordt die een dag later in gebouw De Haven tentoongesteld, ter informatie voor belangstellenden. Het werk wordt opgedragen aan het aannemersbedrijf J.I. van Gerwen uit Eindhoven onder opzicht van de heer J. Groenendijk.

In het kerkblad worden gemeenteleden opgeroepen een naam te verzinnen; uit de vele inzendingen wordt gekozen voor Gouwestein (= huis aan de Gouwe). Nu de definitieve naam bekend is, wordt de pers op de hoogte gebracht van wat er gaat gebeuren. Nadat op 13 november 1954 de eerste paal is geslagen, onthult diaken J. Bol een mar-

meren gedenksteen die een plaats in de hal zal krijgen. Het opschrift luidt:

'Door Gouda's kerk gesticht  
Moog' Huize Gouwestein  
Een treffelijk symbool  
Van naastenliefde zijn'.

Er is een koperen plaatje aangehecht waarop staat: aangeboden door de diaconie.

Daarboven staan de namen van de architecten en een spreuk die door hen is gekozen:

'Dat Uwe ogen open zijn nacht en dag over dit huis' 1 Koningen 8 : 29.

Hoewel men er al direct van overtuigd is dat een kapel en recreatiezaal niet mogen ontbreken, wordt daar nog even van afgezien omdat er onvoldoende geld voor is. De bouw van de kapel gaat pas eind 1955 van start; de geraamde kosten zijn f 157.395,-. Als bijkomende kosten wordt gerekend op 9000 en voor de inrichting op f 1500,-.

### ***De opening en personele zaken***

In de vergadering van 27 januari 1955 wordt de hervormde predikant ds. J.J. Koning aan het bestuur toegevoegd. Er breekt nu een drukke tijd aan. Allereerst wordt uit een aantal sollicitanten een directrice aangesteld in de persoon van mejuffrouw J.M. Zijtveld. Zij krijgt een salaris van f 3500,- per jaar inclusief kost en inwoning met recht op de periodieke salarisverhogingen. Overige personeelsleden die uit de sollicitanten worden gekozen zijn een administrateur, hoofd van de keuken, kok en kookster, stoker, monteur-electriciën, hoofd van de linnenkamer, hoofd van de verpleegafdeling, verpleeghulp, een tuinman en vier huishoudhulpen. In september 1955 is de staf compleet, op vijf dienstboden na. De uniformen van het personeel worden in het huis zelf vervaardigd. Afgesproken wordt dat de directrice met 'mevrouw' zal worden aangesproken, zoals gebruikelijk is in Huize Juliana. Het is de tijd dat een ongetrouwde vrouw ongeacht haar leeftijd nog als 'juffrouw' door het leven gaat.

Op 28 januari 1956 vindt 's morgens om 10.30 uur de officiële opening van Gouwestein plaats door burgemeester mr. dr. K.F.O. James. 's Middags is er van 15.00 - 17.00 uur een receptie, met aansluitend gelegenheid om het huis te bezichtigen. Velen maken van die gelegenheid gebruik. Als dank voor het vele werk dat door hen is verzet krijgen de bestuursleden met hun dames 's avonds een etentje aangeboden. Voor het personeel is een feestavond georganiseerd. De directrice krijgt als dank voor haar inbreng een exemplaar aangeboden van het boek van mr. A.A.J. Rijkssen: *Gespiegeld in kerkeglas*.

In 1959 neemt de drukte in de keuken toe. Diaconessenhuis De Wijk heeft voor de verpleging van chronisch zieken aan de Piersonweg 'Huize Elisabeth' aangekocht en verzoekt aan Gouwestein om voor deze instelling de warme maaltijden te verzorgen. Per 1 juni 1960 treedt zuster H. Dooijeweerd in dienst als directrice.

In februari 1961 is er een tekort aan vrouwelijk personeel. De suggestie om gehuwde vrouwen in dienst te nemen zal volgens de directrice geen verlichting brengen bij de zondagse diensten. Bij de Christelijke Centrale VGLO-school wordt geïnformeerd of er meisjes zijn die na het verlaten van de school een betrekking in Gouwestein aan willen nemen. Ook in publicaties van Gezinszorg en via de predikanten zal op dit probleem de aandacht worden gericht. Alle personeelsleden krijgen voortaan vergoeding van reiskosten; het uurloon van de werksters wordt verhoogd naar f 1,25 per uur.

De invoering van een vijfdaagse werkweek in 1961 brengt wat betreft de roosterverdeling heel wat denkwerk met zich mee.

### ***De inrichting***

Het inrichten van een bejaardentehuis met alles er op en er aan, vereist een zekere mate van deskundigheid. Voor de goede orde worden uit de bestuursleden de volgende com-



*Huize Gouwestein omstreeks 1960. Foto: SAMH.*

missies samengesteld: onderhoud gebouwen, personeelszaken, financiën en administratie, ontspanning en culturele ontwikkeling, inkoop, opname en klachten bewoners en medische aangelegenheden. Regelmatig brengen zij bezoeken aan andere tehuizen om zich over allerlei zaken te laten informeren. Dat geldt in het bijzonder voor de keuken-apparatuur en de ziekenafdeling, maar ook de stoffering en verdere aankleding van de kamers eisen het nodige overleg. Op 2 september 1955 vergadert het bestuur in een tweepersoonskamer van het hoofdgebouw, waar modellen van tafels en stoelen staan opgesteld.

Aan het eind van dat jaar ontvangt het bestuur een welkome gift van 800 gulden van de vereniging 'Dorcas', die praktisch wordt besteed: men schaft er een naaimachine, een strijkplank en een strijkbout voor aan.

### ***De bewoning***

Terwijl het bestuur zich buigt over de sollicitaties van personeelsleden, melden zich de eerste gegadigden voor een van de 150 plaatsen in het rusthuis: veertien voor de flats, 27 voor een tweepersoons- en 110 voor een eenpersoonskamer. De animo is dus groot en in oktober 1955 kunnen de eerste bewoners er hun intrek nemen, in 1956 is er zelfs er al een flinke wachtlijst.

De directrice waarschuwt om niet al te veel invalide personen op te nemen; eigenlijk is dat al gebeurd, maar daarvoor is er te weinig personeel. Om enige selectie toe te passen krijgen inwoners van Gouda en leden van de Hervormde Gemeente voorrang.

In oktober 1956 laat de begroting een tekort zien van f 18.733,38, hetgeen leidt tot de eerste tariefsverhoging. Voor een eenpersoonskamer in het hoofdgebouw betaalt men voortaan respectievelijk 170 en 180 gulden, voor een tweepersoonskamer 295 en 310 gulden en voor de ziekenafdeling 250 gulden per maand. Omdat het onmogelijk blijkt het begrotingstekort weg te werken worden alle prijzen met ingang van 1 december 1957, met uitzondering van de flats nog eens verhoogd met 10%, en die van de ziekenafdeling met 20%.

Zo nu en dan neemt een vrouw uit het Swanenburgs Hofje, dat ook onder beheer van de diaconie valt, haar intrek in het huis. De tijd van de hofjesbewoning loopt op zijn eind, het bejaardenhuis biedt veel meer comfort. Problemen met de bewoners doen zich zelden voor; een enkele keer wordt een man die zich misdraagt naar Huize Groeneweg verwezen.

In 1959 is er weer ruimte voor nieuwe bewoners. Een wervingsfolder laat weten: 'Door de Stichting Rusthuizen, uitgaande van de diaconie van de Hervormde gemeente te Gouda, wordt geëxploiteerd het Rusthuis "Gouwestein" . Het is een modern gebouw, dat een vriendelijk aanblik heeft, aan circa 150 bejaarden een prettig en verzorgd tehuis biedt en rustig gelegen is temidden van een grote tuin met mooie gazons, vrij van het drukke verkeer en toch slechts op 7 minuten afstand van het station en 15 minuten van de binnenstad met winkelstraten en de aloude Grote of St.-Janskerk'.

Halverwege 1960 gaan de prijzen opnieuw omhoog. In het hoofdgebouw oostzijde gaat de prijs van een tweepersoonskamer van 341 naar 355 gulden, die van een eenpersoonskamer van 198 naar 205 gulden. Aan de westzijde kost een tweepersoonskamer nu f 205,- (was f 198,-) en een eenpersoonskamer f 315,- gulden (was 300), alle per maand.

In 1964 worden naar ontwerp van architect Tjeerd de Jong door Bouwmaatschappij 'Gouda' tien bejaardenwoningen gebouwd en de tuin opgehoogd. Ieder kan nu op de eigen kamer een tv-toestel installeren. Voor 13.000 gulden komt er een centraal antennesysteem, zodat de antennes op de balkons verwijderd kunnen worden.

### **Dominees**

In november 1955 wordt het gewoonte om op zaterdagavond een weeksluiting te houden. De hervormde predikanten J.J. Koning en G. Boer hebben de eerste keren verzorgd, maar besloten wordt om ook andere predikanten hiervoor te vragen. Voor begeleiding van de zang kan men beschikken over twee orgels en een piano. Ds. H. van den Akker neemt de plaats in van ds. Koning en wordt aangesteld als vaste geestelijke verzorger van het huis.

Aanvankelijk probeert men om gezamenlijk via de radio de kerkdiensten in de Sint-Janskerk te volgen. In juli 1959 blijkt het onmogelijk een avondmaalsviering in de Sint-Jan te volgen; ook het meezingen wil niet vlotten omdat het tempo niet is bij te houden. Bovendien gebruikt de dienstdoende predikant het avondmaalsformulier uit het nieuwe dienstboek, wat de toehoorders van Gouwestein volkomen vreemd is. De radio wordt afgezet en de hervormde emeritus-predikant W.F.G. Verheul besluit de samenkomst. Besloten wordt om voortaan eigen diensten te beleggen. De evangelisatiecommissie krijgt het verzoek om een zilveren avondmaalsstel te bekostigen. Gedacht wordt aan het merk Gero-Silvium, bestaand uit twee bekers à f 43,50, twee broodschalen à f 40,- en twee kleine bekertjes ten behoeve van de zieken à f 7,25.

Ds. Van den Akker ontvangt voortaan f 600,- per jaar voor de extra werkzaamheden die hij in het huis verricht: twaalf kerkdiensten à f 25,-, vier Avondmaalsdiensten à f 40,- en voor alle begrafenisdiensten samen f 140,-.

Op 4 juli 1965 neemt ds. Van den Akker afscheid wegens vertrek naar Rotterdam. Besloten wordt om geen vaste predikant meer aan te stellen; allen krijgen nu gelegenheid om een kerkdienst te verzorgen tegen het tarief van een gastbeurt. De avondsluiting geschiedt belangeloos en met Kerstmis ontvangt ieder een boekenbon of andere attractie.

### **Dokters**

De vrije keuze van een huisarts levert aanvankelijk problemen op. Het bestuur zou het liefst vaste dokters aan het huis verbinden, maar daartegen bestaat grote weerstand,



*De bewoners luisteren naar een muziekkorps ter gelegenheid van een Koninginnedag. Foto: SAMH.*

want weinigen willen afstand doen van de hun vertrouwde huisarts. Toch worden hier toe dr. J.G.W.F. Bik en dr. H. Remme aangezocht. Dr. Bik, die de meeste patiënten in Gouwestein heeft, gaat eens per week spreekuur in het huis houden, zodat zijn patiënten niet naar zijn praktijk hoeven komen. Een definitieve oplossing wordt niet gevonden, hetgeen in 1958 opnieuw leidt tot moeilijkheden. Na samenspraak met de bewoners wijst het bestuur nu vier doktoren aan: Bik, Remme, Tom en Rombach. Sommige bewoners geven hun verzet niet gauw op, maar een jaar later zijn het er nog slechts vijf die weigeren met de regeling akkoord te gaan.

### ***Ontspanning***

De eerste bewoners rekenen erop dat op 5 december 1955 Sint Nicolaas aanwezig zal zijn. Aan de heer Nic van Schelven wordt gevraagd als zodanig op te treden. De dames worden verrast met een stukje toiletzeep, de heren met een paar sigaren. De vrouwelijke personeelsleden krijgen van de Sint een tafeltennis spel om zich daar in hun vrije uren mee te vermaken.

Voor de recreatie- en personeelskamer wordt een tv-toestel aangeschaft. Als een van de bewoners vraagt of hij op zondag naar de sportuitslagen mag kijken wordt dit niet toegestaan. In 1959 kunnen de bewoners ook terecht in een eigen bibliotheek. Een jaar eerder had het Rode Kruis voor dit doel al 150 boeken beschikbaar gesteld.

De Culturele Commissie organiseert diverse bijeenkomsten als dia-, film-, toneel- en muziekavonden, Sint-Nicolaasfeest en bijeenkomsten ter gelegenheid van Pasen met als hoogtepunt de Kerstviering.

Daarnaast is er het jaarlijkse reisje naar verschillende doelen; in 1958 zijn dat de bollenvelden in Noord-Holland. Bij de firma Blom in Oudewater huurt het bestuur twee bussen van ieder 45 personen voor f 170,-. In Vogelenzang wordt een consumptie genuttigd. Het personeel vermaakt zich dat jaar met een rondvaart door de Amsterdamse grachten en een bezoek aan de Cineac.

## **Samenwerking**

In november 1961 is er een vergadering van besturen van hervormde bejaardenhuizen in Rotterdam. Daar worden mogelijkheden besproken om te komen tot een nauwere samenwerking, met als doel een meer economisch beheer van de tehuizen. Alle besturen wordt verzocht een lijst in te leveren met betrekking tot de gang van zaken in hun instelling. Dit krijgt in de tijd die volgt steeds meer gestalte. Tevens blijkt dat voor de bejaardenverzorging meer scholing nodig is. Er komen cursussen voor bejaardenverzorgsters en kadercursussen voor directies van bejaardenoorden. Deze cursussen voorzien in een behoefte; op het gebied van de bejaardenverzorging heersen nog veel wan-toestanden, vooral in de particuliere huizen waar verzorging en verpleging door niet-deskundigen vaak veel te wensen overlaat.

## **Een jubilerende bewoner**

Wie kan er beter over Gouwestein vertellen dan iemand die er zelf 25 jaar woont? In de *Goudsche Courant* van 1 december 1990 doet de heer Steef (Stephanus) Tak (toen 94 jaar oud) zijn verhaal. Hij woont er vanaf 1965, nadat hij nog maar pas weduwnaar is geworden. Ter gelegenheid van zijn jubileum is er in de kerkzaal een feestelijke bijeenkomst waar wel honderd mensen aanwezig zijn. De directeur houdt een toespraak en van de adjunct-directeur, mevrouw Rietkerk, krijgt hij een mand met planten. De jubilaris vertelt aan de verslaggever hoe hij in die tijd veel heeft zien veranderen in het huis. Zo waren er aanvankelijk heel kleine kamertjes, zonder eigen keuken of toilet, met slechts twee wc's op elke gang. Dat had tot gevolg dat iedereen 's morgens in onderbroek stond te wachten tot hij aan de beurt was. Tijdens de verbouwing van 1974 verhuist hij met zijn zuster, die ook in Gouwestein woont, tijdelijk naar de Bernardflat. Steef Tak heeft na dit interview nog twee jaar geleefd en is op 18 december 1992 overleden, 96 jaar oud.

## **Ten slotte**

In de jaren zestig gaat de overheid zich steeds meer met de bejaardenverzorging bemoeien. De Wet op de Bejaardenoorden wordt van kracht en er komen richtlijnen en voorschriften voor de bouw, inrichting en verpleging. De huizen die aan deze eisen niet voldoen, worden gesloten of gerenoveerd. Dat heeft tot gevolg dat er ingrijpende renovaties plaats vinden, hetgeen ook van 1974 tot 1976 met Gouwestein gebeurt. De ziekenboeg wordt weggebroken en elders in het gebouw een nieuwe ziekenafdeling gebouwd. Een gedeelte van de bewoners wordt 'geëvacueerd' naar Huize Juliana en naar het F.D. Roosevelthuis in Doorn. Bij terugkomst treffen zij een vergrote kamer aan met kitchenette, toilet en douche. Ook de keuken van het huis wordt uitgebreid en voorzien van de nieuwste apparatuur.

In 1989 verrijst aan de zijde van de Winterdijk een fraai complex gebouwd voor zelfstandige bewoning, het 'Binnenhof'. Daarmee beslaat het terrein van het bejaardencomplex een fors oppervlak.